

ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Кочмар Д. А.

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
ORCID ID: 0000-0002-2896-1546

Поченюк Я. В.

старший викладач кафедри романо-германської філології
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
ORCID ID: 0000-0002-6001-7483

У статті схарактеризовано технології формування міжкультурної компетентності здобувачів вищої освіти у процесі навчання іноземної мови. Визначено, що в умовах стрімкого розвитку міжнародних взаємин та глобальних змін у світі, акцент на формуванні міжкультурної компетентності стає важливим завданням у вищій освіті. Проаналізовано погляди науковців на проблему формування міжкультурної компетентності студентів. Авторами визначено поняття «міжкультурна компетентність» як інтегративна характеристика особистості, яка допомагає суб'єкту успішно спілкуватися з представниками інших культур, допомагає зрозуміти національно-культурні відмінності та традиції інших народів, систему їхніх ціннісних домінант, звичок, звичаїв, установок. Міжкультурна компетентність забезпечує готовність розуміти, поважати та продуктивно використовувати культурні стереотипи, передбачає готовність до успішної взаємодії та співробітництва в міжкультурному середовищі. Досліджено, що міжкультурна компетентність охоплює здатність до адаптації в нових культурних середовищах, вміння вирішувати міжкультурні конфлікти. Визначено, що міжкультурне навчання відбувається тоді, коли особа готова зрозуміти та прийняти специфічну систему сприйняття, мислення, цінностей і поведінки іншої культури, інтегруючи ці знання у власну систему орієнтації. Зазначено, що значним потенціалом для розвитку міжкультурної компетентності, володіють такі технології: інформаційно-комунікаційні, технології гейміфікації освітнього процесу, тренінг-технології. Також для розвитку вищезазначеної якості важливою є реалізація різних форм академічної мобільності у закладі освіти. У статті представлено онлайн-платформи, сервіси, ігри, що сприяють розвитку міжкультурної компетенції здобувачів вищої освіти під час навчання іноземної мови.

Ключові слова: комунікація, міжкультурна компетентність, методи навчання, технології навчання, здобувачі вищої освіти, навчання іноземної мови.

Kochmar D. A., Pocheniuk Ya. V. Technologies of forming intercultural competences of higher education students in the process of teaching a foreign language

The article characterizes the technologies of forming intercultural competence of higher education students in the process of foreign language learning. It is determined that in the context of the rapid development of international relations and global world changes, the emphasis on the formation of intercultural competence is becoming an urgent task in higher education. The article analyzes the views of scholars on the problem of forming students' intercultural competence. The authors define the concept of "intercultural competence" as an integrative characteristic of a personality that helps the individual to communicate successfully with other culture representatives, allows to understand national and cultural differences and traditions of other peoples, the system of their value dominants, habits, customs, and attitudes. Intercultural competence ensures the readiness to understand, respect and productively use cultural stereotypes, implies readiness for successful interaction and cooperation in an intercultural environment. It has been researched that intercultural competence includes the ability to adapt to new cultural environments, the skill of resolving intercultural conflicts. It is determined that intercultural learning occurs when a person is ready to understand and accept

a specific system of perception, thinking, values and behavior of another culture, integrating this knowledge into his or her own system of orientation.

It is stated that the following technologies have significant potential for the development of intercultural competence: information and communication technologies, technologies of gamification of the educational process, training technologies. The implementation of various forms of academic mobility in an educational establishment is also important for the above quality development. The online platforms, services, and games that contribute to the development of intercultural competence of higher education students while learning a foreign language are presented in the article.

Keywords: *communication, intercultural competence, teaching methods, teaching technologies, higher education students, foreign language learning.*

Вступ. У світлі стрімкого розвитку міжнародних зв'язків та глобальних трансформацій, що визначають сучасне глобалізоване суспільство, питання формування нового покоління особистостей з високим рівнем міжкультурних компетенцій постає на перший план. Завдяки зростанню міжнародних обмінів та інтеркультурних взаємодій з кінця 90-х років минулого століття набуває особливого значення адаптація здобувачів вищої освіти до різноманітних культурних контекстів.

Праця у сфері міжкультурної комунікації та міжнародної співпраці у вищій освіті є об'єктом пильного дослідження вчених, які вдаються до різних поглядів та підходів для розкриття цієї теми. Переваги та виклики міжкультурної взаємодії в університетському середовищі досліджуються не лише з погляду теоретичних концепцій, але й практичних можливостей впровадження та підтримки цього процесу в закладах освіти [15].

Однак, попри значні обсяги досліджень щодо розвитку міжкультурної компетентності студентів, багато аспектів цієї проблеми залишаються невивченими. Тому дослідження технологій формування міжкультурної компетентності здобувачів вищої освіти у процесі навчання іноземної мови є актуальним для подальших теоретичних та емпіричних досліджень.

Матеріали та методи. У процесі дослідження використано комплекс методів, а саме: теоретичні – аналіз та систематизація науково-методичних праць, які дали можливість обґрунтувати теоретичні основи досліджуваної проблеми; порівняльно-педагогічний аналіз й синтез, дедукція й індукція, класифікація та узагальнення (для уточнення сутності наукової дефініції «міжкультурна компетентність»).

Результати. В умовах стрімкого розвитку міжнародних взаємин та глобальних змін

у світі, акцент на формуванні міжкультурної компетентності стає важливим завданням у вищій освіті. Визначена Майклом Байрамом та взята на озброєння Загальноєвропейськими компетенціями мовної освіти (CEFR), міжкультурна компетентність сприяє розвитку знань, навичок та настанов необхідних для міжкультурної комунікації з представниками різних культур [16].

Поняття міжкультурної комунікації вперше сформульовано Е. Холлом та Г. Трейдером (E. Hall, G. Trader) у 1954 році, як взаємодія індивідів із різними зразками поведінки та досвідом. Вони визначають її як взаємодію, де відправник і отримувач належать до різних культур [11]. Основною ідеєю є перехід від одно-культурного фокуса до бі-культурного зіставлення та встановлення зв'язку культури з комунікативним процесом.

Розвиток міжкультурної компетентності визначається усвідомленням різниць між культурами, готовністю до спілкування, умінням запобігати конфліктам та здатністю будувати нові моделі поведінки [12].

Заклади освіти нині постають перед труднощами із впровадження міжкультурного підходу через складнощі, пов'язані з 1) експлікацією освітніх цілей для міжкультурної компетентності та 2) розробкою методів з викладання, навчання та оцінювання, які сприяють цьому розвитку [10].

Міжкультурна компетентність розглядається одночасно як: коло питань, у яких має бути обізнана людина; набутий досвід, інформаційний ресурс, знання в певній предметній галузі; соціально замовлена вимога до підготовки фахівця в певній галузі [5; 9].

Міжкультурне навчання відбувається, коли особа готова зрозуміти та прийняти специфічну систему сприйняття, мислення, ціннос-

тей і поведінки іншої культури, інтегруючи ці знання у власну систему орієнтації. Це передбачає розвиток низки вмінь, включаючи розпізнавання норм, що регулюють соціальні ситуації, розуміння рольових структур в різних культурах, знання Я-концепції, відчуття неприпустимої поведінки в соціальних взаємодіях, а також розуміння впливу умов і культурного різноманіття [18].

Існують різні погляди щодо методи формування міжкультурної компетентності. Так, роботі Н Мехрінісо та Н Сіддікова (N. Mehriniso, N. Siddiqova) акцентується на використанні інтерактивного навчання, що базується на комп'ютерних технологіях [14]. У роботі Е. У. Çiftçi відзначається роль відкритих соціальних віртуальних середовищ у формуванні міжкультурної компетентності [7].

Найбільш ефективними навчальними *технологіями* розвитку міжкультурної компетентності, на нашу думку, є такі: інформаційно-комунікаційні технології, технології гейміфікації освітнього процесу, тренінг-технології. Також для розвитку вищезазначеної якості важливою є реалізація різних форм *академічної мобільності* у закладі освіти. Розглянемо ці технології більш детально.

Формування міжкультурної компетентності через академічну мобільність. Дослідження Ф. Л. Матеї (F. L. Matei) показує, що студенти розглядають міжкультурну компетентність як ключову для успішного проходження стажування в рамках міжнародної академічної мобільності. За словами науковця, ця компетентність допомагає їм краще розуміти, поважати та адаптуватися до норм, традицій і звичаїв приймаючої культури [13].

Однією з основних переваг міжнародного стажування є розвиток навичок, що поліпшують здатність до майбутнього міжкультурного навчання [13]. Дослідження З. Сяочі (Z. Xiaochi) підтверджує, що стажування допомагає покращити міжкультурну компетентність студентів через реальний культурний контекст [20]. Систематичний огляд Г. Ді П'єтро (G. Di Pietro) також підкреслює, що міжнародні стажування сприяють розвитку міжособистісних навичок, таких як відкритість і впевненість у собі [8].

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) в процесі навчання іноземної мови,

зокрема англійської, є ефективним педагогічним засобом вивчення іноземної культури та формування комунікативних навичок. Одним з найбільш зручних технічних засобів у цьому контексті є застосування в навчальному процесі відеоматеріалів [2, с. 201]. Так, YouTube-канали, які створювалися носіями мови та допомагають відтворювати атмосферу реальної мовної комунікації, роблять процес засвоєння іноземного матеріалу більш живим, цікавим, проблемним, переконливим і емоційним [2, с. 201]. Для розвитку міжкультурної компетентності можна переглядати контент таких YouTube-каналів: Geography Now!, Langfocus, Cultural Anthropology, Rick Steves' Europe, TED-Ed тощо.

Розвиток міжкультурної компетентності студентів може також бути підтриманий за допомогою подкастів, які спрямовані на вивчення культури, мови, традицій та історії іншої країни. Подкастами про важливі аспекти міжкультурної комунікації, які можна застосувати в освітньому процесі є: The World in Words, The Culture Guy Podcast, The Interchange: Cross-Cultural Communication Podcast, The Art of Charm, The Multicultural Classroom Podcast.

Для онлайн спілкування з представниками інших країн існує багато корисних ресурсів. Наприклад, Tandem, HelloTalk, InterPals, Speaky, ConversationExchange, Preply, Cambly: English Tutors Online тощо.

Технології гейміфікації освітнього процесу стають дедалі популярнішими в контексті розвитку міжкультурної компетентності через створення інтерактивних ігрових середовищ. Як зазначає Т. Беркутова, важливо, щоб дидактичний потенціал гри поєднував комунікативний та пізнавальний аспекти навчання. Тому доцільно розглядати гру з позицій таких критеріїв, як: формування умінь у тому чи іншому вигляді мовної діяльності; актуалізація країнознавчого матеріалу; розвиток особистісних якостей студентів [4, с. 27]. Окрім традиційних рольових чи дидактичних ігор, можна використовувати, наприклад, онлайн-гру GeoGuessr, яка дозволяє гравцям віртуально подорожувати по світу та вивчати географію та культурні особливості різних країн. Cultural Detective – це інтерактивний онлайн-інстру-

мент для розвитку міжкультурної компетентності, а GeoGuessr – це веб-гра дозволяє користувачам досліджувати різні місця світу на основі зображень з Google Street View.

Тренінг-технології. У сфері міжкультурних відносин метод тренінгу вперше був запропонований Г. Триандісом (H.Triandis), який вважає, що за допомогою цього методу відбувається знайомство з міжкультурними відмінностями в міжособистісних відносинах шляхом програвання ситуацій, які по-різному протікають у різних культурах. У процесі тренінгу, на його думку, відбувається знайомство з чужою культурою за допомогою емоційно забарвленої діяльності, повторного програвання ситуацій та їх аналізу. У результаті стає можливим перенесення отриманих знань на нові ситуації [19].

Р. Бріслін (R. Brislin) визначає міжкультурний тренінг як серію взаємопов'язаних подій або дій, призначених для розвитку культурної самосвідомості, типових поведінкових реакцій або навичок, а також позитивної настанови щодо інших культур [6, с. 270].

Дослідниця Н. Грицик розробила і пропонує технологію міжкультурного тренінгу, що включає чотири етапи: перший – активізація фонових знань студентів, пов'язаних з певним культурологічним аспектом; другий – ознайомлення студентів з культурологічною інфор-

мацією різних країн; третій – аналіз провакаційних ситуацій; четвертий – порівняння культурологічних фактів різних країн [3].

Науковці С. М. Амеліна, У. Д. Біла розробили класифікацію міжкультурних тренінгів: когнітивні – надають інформацію про іншу культуру (її історію та сучасне життя, духовні звичаї та традиції, досягнення культури та мистецтва, етнографію тощо); поведінкові – спрямовані на отримання студентами практичних навичок, необхідних у житті в зарубіжній культурі; атрибутивні – пояснюють соціальну поведінку іноземців з погляду цінностей, норм і традицій їхньої культури [1, с. 13].

Висновки. Отже, ми розуміємо поняття «міжкультурна компетентність» як інтегративна характеристика особистості, яка здатна успішно спілкуватися з представниками інших культур. Міжкультурна компетентність включає знання та розуміння національно-культурних відмінностей та традицій інших культур, систему їхніх ціннісних домінант, допомагає сприймати звички, звичаї, установки та забезпечує готовність розуміти, поважати та продуктивно використовувати культурні стереотипи, вміння вирішувати міжкультурні конфлікти. Усе це вказує на те, що розвиток міжкультурної компетентності повинен бути ключовим аспектом у процесі інтернаціоналізації закладів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Амеліна С. М., Біла У. Д. Застосування тренінгів як одна з педагогічних умов формування міжкультурної компетентності майбутніх філологів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: Педагогіка, психологія, філософія. 2018. С. 11-15.
2. Веретюк Т. Формування іншомовної граматичної компетенції за допомогою відеоматеріалів (на прикладі відеохостингу YouTube). *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка*. Дрогобич : Гельветика, 2022. Вип. 52, т. 1. С. 199-204.
3. Грицик Н. Міжкультурний тренінг як ефективний засіб формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2011. № 39 (2). С. 27-31. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2011_39\(2\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2011_39(2)_6) (дата звернення: 29.04.24).
4. Технологія формування міжкультурної компетенції студентів на основі ігрової діяльності під час навчання іноземної мови в закладах вищої освіти / Т. Беркутова та ін. *Молодий вчений*. 2022. № 6 (106). С. 23–28. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-6-106-6> (дата звернення: 29.04.2024).
5. Bartosh O. Intercultural competence as a part of professional qualities. *LOGOS-A Journal of Religion, Philosophy, Comparative Cultural Studies and Art*. 2020. №104. P. 148-155.
6. Brislin R. W. *Intercultural Communication Training: An Introduction*. Thousand Oaks, 1994. 270 p.
7. Çiftçi E. Y. A review of research on intercultural learning through computer-based digital technologies. *Journal of Educational Technology & Society*. 2016. № 19 (2). P. 313-327.
8. Di Pietro G. International internships and skill development: A systematic review. *Review of Education*. 2022. № 10 (2). P. 33-63.

9. Fantini A. E. Reconceptualizing intercultural communicative competence: *A multinational perspective. Research in Comparative and International Education*. 2020. № 15 (1). P. 52-61. <https://doi.org/10.1177/1745499920901948>
10. Gulikers J., Brinkman D., Runhaar P. Using a rubric to grasp intercultural competence development in vocational education. *Journal of vocational education & training*. 2021. № 73 (1). P. 47-70.
11. Hall E. T. (1989). *Beyond Culture*. Anchor Books. 320 p.
12. Krajewski S. Developing intercultural competence in multilingual and multicultural student groups. *Journal of Research in International Education*. 2011. № 10 (2). P. 137-153. <https://doi.org/10.1177/1475240911408563>
13. Matei F. L. The importance of intercultural competence in the context of academic mobility. training needs. *International Journal of Social and Educational Innovation (IJSEIro)*. 2021. № 8 (15). P. 38-52.
14. Mehriniso N., Siddiqova N. N. Using interactive methods for the formation of intercultural communication in english language classes. *The theory of recent scientific research in the field of pedagogy*. 2023. № 1(5). P. 10-14.
15. Messelink H.E., J. Van Maele, Spencer-Oatey H. Intercultural competencies: what students in study and placement mobility should be learning. *Intercultural Education*. 2015. № 26:1. P. 62-72. DOI: 10.1080/14675986.2015.993555
16. Moreno Fernández L. An approach to the development of the Intercultural Competence through Literature in an EFL classroom of Secondary Education. 2019. URL: <http://uvadoc.uva.es/handle/10324/39582> (дата звернення: 27.04.24).
17. Pryshliak O., Polishchuk V., Lupak N. Impact of Intercultural educational Space on the formation of Intercultural competence of future teachers at a pedagogical higher Education institution. *Acta Paedagogica Vilnensia*. 2020. № 45. P. 42–59. <https://doi.org/10.15388/ActPaed.45.3>
18. Thomas A. *Kulturstandards in der internationalen Begegnung*. Saarbrücken: Breitenbach, 1991. 250 s.
19. Triandis H. *Intercultural Education and Training / Peter Funke (Ed.) Understanding the USA. A Cross-Cultural Perspective*. Tübingen, 1989.
20. Xiaochi Z. Discussion on international internship and intercultural competence from a perspective of higher educational internationalization-A case study of the program work and travel USA. *Cross-Cultural Communication*. 2012. №8(5). P. 62.

References

1. Amelina, S. M., & Bila, U. D. (2018). Zastosuvannia treninhiv yak odna z pedahohichnykh umov formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti maibutnykh filolohiv [Application of Training as one of the Pedagogical Conditions for the Formation of Future Philologists' Intercultural Competence]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriya: Pedahohika, psykholohiia, filozofia*, (11-15). [in Ukrainian]
2. Veretiuk, T. (2022). Formuvannia inshomovnoi hramatychnoi kompetentsii za dopomohoiu video-materialiv (na prykladi videohostynhu YouTube) [Formation of Foreign Language Grammatical Competence Using Video Materials (on the Example of YouTube Video Hosting)]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskiyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 52(1), 199-204. [in Ukrainian]
3. Hrytsyk, N. (2011). Mizhkulturnyi trening yak efektyvnyi zasib formuvannia kulturolohichnoi kompetentsii maibutnoho vchytelia inozemnoi movy [Intercultural Training as an Effective Means of Forming Cultural Competence of Future Foreign Language Teachers]. *Psykhologo-pedahohichni problemy sil'skoi shkoly*, 39(2), 27-31. [in Ukrainian]
4. Berkutova, T., Lohvinov, Ye., Makarov, V., & Umiarov, K. (2022). Tekhnolohiia formuvannia mizhkulturnoi kompetentsii studentiv na osnovi iatrovoi diialnosti pid chas navchannia inozemnoi movy v zakladakh vyshchoi osvity [Technology of Forming Students' Intercultural Competence Based on Gaming Activities during Foreign Language Learning in Higher Education Institutions]. *Molodyi vchenyi*, 6 (106), 23–28. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-6-106-6> [in Ukrainian]
5. Bartosh, O. (2020). Intercultural competence as a part of professional qualities. *LOGOS-A Journal of Religion, Philosophy, Comparative Cultural Studies and Art*, (104), 148-155. [in English]
6. Brislin, R. W., & Yoshida, M. (1994). *Intercultural Communication Training: An Introduction*. Thousand Oaks. [in English]
7. Çiftçi, E. Y. (2016). A review of research on intercultural learning through computer-based digital technologies. *Journal of Educational Technology & Society*, 19(2), 313-327. [in English]
8. Di Pietro, G. (2022). International internships and skill development: A systematic review. *Review of Education*, 10(2), e3363. [in English]

9. Fantini, A. E. (2020). Reconceptualizing intercultural communicative competence: *A multinational perspective. Research in Comparative and International Education*, 15(1), 52-61. <https://doi.org/10.1177/1745499920901948> [in English]
10. Gulikers, J., Brinkman, D., & Runhaar, P. (2021). Using a rubric to grasp intercultural competence development in vocational education. *Journal of vocational education & training*, 73(1), 47-70. [in English]
11. Hall, E. T. (1989). *Beyond Culture*. Anchor Books. [in English]
12. Krajewski, S. (2011). Developing intercultural competence in multilingual and multicultural student groups. *Journal of Research in International Education*, 10(2), 137-153. <https://doi.org/10.1177/1475240911408563> [in English]
13. Matei, F. L. (2021). The importance of intercultural competence in the context of academic mobility. training needs. *International Journal of Social and Educational Innovation (IJSEIro)*, 8(15), 38-52. [in English]
14. Mehriniso, N., & Siddiqova, N. N. (2023). Using interactive methods for the formation of intercultural communication in english language classes. *The theory of recent scientific research in the field of pedagogy*, 1(5), 10-14. [in English]
15. Messelink H. E., J. Van Maele & H. Spencer-Oatey (2015). Intercultural competencies: what students in study and placement mobility should be learning, *Intercultural Education*, 26:1, 62-72. DOI: 10.1080/14675986.2015.993555 [in English]
16. Moreno Fernández, L. (2019). An approach to the development of the Intercultural Competence through Literature in an EFL classroom of Secondary Education. Retrieved from <http://uvadoc.uva.es/handle/10324/39582> [in English]
17. Pryshliak, O., Polishchuk, V., & Lupak, N. (2020). Impact of Intercultural educational Space on the formation of Intercultural competence of future teachers at a pedagogical higher Education institution. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 45, 42–59. <https://doi.org/10.15388/ActPaed.45.3> [in English]
18. Thomas, A. (1991). *Kulturstandards in der internationalen Begegnung*. Saarbrücken: Breitenbach. [in German]
19. Triandis, H. (1989). Intercultural Education and Training. In P. Funke (Ed.), *Understanding the USA: A Cross-Cultural Perspective*. Tübingen. [in English]
20. Xiaochi, Z. (2012). Discussion on international internship and intercultural competence from a perspective of higher educational internationalization-A case study of the program work and travel USA. *Cross-Cultural Communication*, 8(5), 62. [in English]